

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
ของวัดและชุมชนในล้านนา
ENHANCEMENT OF CULTURAL TOURISM MANAGEMENT
NETWORK OF TEMPLES AND COMMUNITIES IN LANNA

¹พระชยานันทมณี, ²พระครูสิริสุตานุยุต, ³พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์
⁴สมจันท์ ศรีปรีชยานนท์และ ⁵ฤทธิชัย แกมนาค

¹Phrachayanantamunee, ²Phrakhru sirisutanuyut, ³Phoonsrap Ketveerapong
⁴Somchan Sripraschayanon and ⁵Rittichai Kamnak

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Siranan_1@hotmail.com

Received September 10,2020; Revised November 2, 2020; Accepted December 24,2020

บทคัดย่อ

การเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษานโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นในล้านนา 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา 3) เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา และ 4) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา ลักษณะการวิจัยเป็นการวิจัยในแบบผสม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพคือ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) การวิจัยเชิงปริมาณใช้การตอบแบบสอบถาม จากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ได้ฝึกปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวภายในวัดดังกล่าว เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 300 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 100 คน รวมจำนวน 400 คน โดยกำหนดจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนแต่ละวัด/องค์กรในพื้นที่ 5 จังหวัด ประกอบด้วยจังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแพร่ จังหวัดลำพูนและ

จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นในล้านนาพบว่า ภาครัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวของประเทศ โดยได้กำหนดกรอบการทำงาน อยู่ 3 เรื่องที่สำคัญของประเทศ คือ เป็นไปตามกลไกของนโยบายการพัฒนาสามพลังของประชาธิรัฐซึ่งรัฐบาลได้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาโดยเน้นภาคเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ความร่วมมือและชุมชนเข้มแข็ง 2) การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนาเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจ สืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้/วิถีชีวิตชุมชนดีขึ้น และเป็นการตอบสนองความต้องการชุมชนในการฟื้นฟูความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) เสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่าแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้น แบ่งเป็นเครือข่ายภายในชุมชน โดยใช้แนวทางของคำว่า “บวร” หมายถึง ความร่วมมือ ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน 4) ความสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า มีความสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวในการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งวัด ชุมชน ผู้ประกอบการ ภาครัฐและเอกชน ให้ความสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน

คำสำคัญ : การเสริมสร้างเครือข่าย, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ชุมชนในล้านนา

Abstract

The objectives of the research titled Enhancement of Cultural Tourism Management Network of Temples and Communities in Lanna included: 1) To study policies and cultural tourism management of the governmental and local organizations in Lanna; 2) To develop the cultural tourism capacity of temples and communities in Lanna; 3) To enhance the cultural tourism management network in Lanna; and 4) To study the relationship of the cultural tourism management of temples and communities in Lanna. This research was a mixed-method research. The qualitative research included Documentary Research, In-Depth Interviews and Focus group Discussion. The quantitative research included Questionnaires. The research informants were selected by random sampling from tourists and the people who practiced Dhamma principles in the temples. The total number of informants was 400 including 300 Thai and 100 foreign tourists. The target informants were proportionately selected from each temple and organization in the five provinces of Lanna including Nan, Chiangmai, Phrae, Lamphun and Phayao. The

findings of this research were as the followings: 1) According to the policy and management of cultural tourism of governmental and local organizations in Lanna, it was found that the Thai government gave priority to domestic tourism in three defined frameworks following three development mechanisms that the government had applied the sufficiency economy principle as a guideline for solving problems by focusing on the sectors of economy, occupation, income, cooperation and strengthened communities. 2) It was found that tourism capacity development of temples and communities in Lanna was through transferring knowledge and understanding, inheriting local culture and wisdom for generating income and improving communities' way of life and responding the needs of the communities in restoration of knowledge in arts, culture, way of life of the communities and the participation of related agencies. 3) It was found that the cultural tourism management network of temples and communities in Lanna was enhanced by dividing into sub-networks within each community following the guidelines of cooperation among the three key village sectors including villagers, temples and schools. 4) For the relationship in cultural tourism of temples and communities in Lanna, it was found that the tourism relationship was in forms of participation of community tourism networks in the management of cultural tourism of temples and communities that the entrepreneurs, government and private sectors gave priority to cultural tourism of temples and communities.

Keywords: Network Enhancement, Cultural Tourism, Communities in Lanna

บทนำ

ในดินแดนล้านนา ซึ่งตั้งอยู่ในภูมิศาสตร์ของการท่องเที่ยวสำคัญของประเทศไทยซึ่งมีนักท่องเที่ยวในประเทศและต่างประเทศเดินทางมาท่องเที่ยวในดินแดนที่มีความสวยงามทางธรรมชาติและกลิ่นไอของความงามทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่งดงามและเป็นดินแดนทางพระพุทธศาสนาแต่ดั้งเดิมยาวนาน ซึ่งนักท่องเที่ยวทั้งหลาย มุ่งที่จะมาเยี่ยมชมวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละวัดนั้นยังทรงคุณค่าเป็นพุทธสถานที่อธิบายถึงพุทธประวัติ ความเคารพอย่างสูงยิ่ง จนออกมาเป็นคุณค่าทางพุทธศิลป์ทั้งหลาย ภายใต้อารยธรรมยุคสมัยต่างๆตามภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ในท้องที่ต่างๆของดินแดนล้านนาที่ผ่านมาจะสังเกตเห็นได้ว่านักท่องเที่ยวทั่วไปและต่างประเทศ มีจำนวนมากขึ้น อันเนื่องมาจากการกระตุ้นทางเศรษฐกิจในประชาชนได้ท่องเที่ยวในประเทศและกระตุ้นประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในอาเซียนและทั่วโลก เพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างประเทศได้มาในเมืองไทยจึงมีจำนวนมากขึ้น นอกจากนี้มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่สนใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดวาอารามในดินแดนล้านนาและชุมชนที่มีความหลากหลายในดินแดนล้านนาด้วย

จากการศึกษาของพระมหาสุทิตย์ อาภากรโธและคณะ ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง“รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร”ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ระหว่างปี 2551-2552 ที่ผ่านมา พบว่า รูปแบบและกระบวนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร ที่มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมและการจัดการท่องเที่ยวเชิงพุทธนั้น มีแนวทางการพัฒนาและรูปแบบที่เหมาะสม 4 ประการ คือ

1. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นการเที่ยวชมสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และการเที่ยวชมบริเวณวัด ที่อาศัยความงามทางด้านศิลปกรรม ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวเป็นปัจจัยในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว

2. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแนวพุทธ ซึ่งเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นลักษณะของการไหว้พระ การท่องเที่ยวตามเทศกาลและวันสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีของไทย และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปกรรมที่มีอยู่ภายในวัด ที่อาศัยความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความต่อเนื่องของการสืบสานประเพณี ความเป็นมาของประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องดึงดูดใจในการเที่ยวชม

3. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความรู้ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวของผู้ที่สนใจในลักษณะของการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ของบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม เช่น พุทธศิลป์ สถาปัตยกรรม เป็นต้น ที่อาศัยประวัติศาสตร์ ความเป็นเอกลักษณ์ องค์ความรู้ และกระบวนการสร้างสรรค์ที่อยู่ภายในวัดหรือศิลปกรรมนั้นๆ เป็นเครื่องดึงดูดใจ

4. รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวและการศึกษาเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในเชิงลึก โดยเป็นการศึกษาถึงหลักพุทธธรรม การปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาการไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น ที่อาศัยความสนใจเฉพาะของนักท่องเที่ยวในด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตของชาวพุทธ เป็นเครื่องดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยซึ่งเป็นลักษณะของการเดินทางที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้คน ชุมชน สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษาถึงการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา โดยวิเคราะห์ถึงนโยบาย การพัฒนาศักยภาพ การสร้างเครือข่าย กระบวนการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนา ความสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐ องค์กร วัดและชุมชนท้องถิ่นในล้านนา จะทำให้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม และการสร้าง

เครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กอปรกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมในปัจจุบันที่มีการแข่งขันกันสูง ผู้คนยึดติดในวัตถุ ทำให้จิตใจของผู้คนตกต่ำ หลายคนจึงแสวงหาความสุขจากจิตใจและการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ฉะนั้น การจัดการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาการเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนาจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษานโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นในล้านนา
2. เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา
3. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา
4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาในลักษณะการวิจัยเป็นการวิจัยในแบบผสมผสาน โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพคือ การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) การวิจัยเชิงปริมาณใช้การตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 เจ้าอาวาส คณะสงฆ์ พระเถระผู้ใหญ่ ตัวแทนวัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยว การส่งเสริมการเรียนรู้ภายในวัดและหน่วยงานที่เป็นกรณีศึกษา โดยจากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า แต่ละวัดจะมีพระสงฆ์และบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆประมาณวัดละ 5-10 รูป/คน ดังนั้น คณะผู้ศึกษาจะใช้เป็นประชากรในการศึกษาทั้งหมด

1.2 ผู้ประกอบการนำเที่ยว ตัวแทนชุมชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว ภาคเอกชน และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 50 คน/โครงการย่อย โดยการจัดประชุมสัมมนาร่วมกัน

1.3 นักท่องเที่ยวและประชาชนที่เกี่ยวข้องเป็นการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจากนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่ได้ฝึกปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวภายในวัดดังกล่าว เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 300 คน และนักท่องเที่ยวชาว

ต่างประเทศจำนวน 100 คน รวมจำนวน 400 คน โดยกำหนดจากการสุ่มกลุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนแต่ละวัด/องค์กรในพื้นที่ 5 จังหวัด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบเกี่ยวกับเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ซึ่งมีสาระสำคัญในขั้นตอนของการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือเชิงคุณภาพนั้น ทางผู้วิจัยได้มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

2.2 แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ สำหรับคณะสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีประเด็นที่สำคัญ เช่น รูปแบบและกระบวนการจัดการเรียนรู้ของแหล่งท่องเที่ยว กระบวนการสื่อสารเกี่ยวกับคุณค่าและการพัฒนาจิตใจ การเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นต้น

2.3 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการสัมมนาเชิงวิชาการ เพื่อวิเคราะห์การส่งเสริมการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด กระบวนการสื่อสารคุณค่าและแนวปฏิบัติตามหลักการทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการค้นหารูปแบบ กลไกและแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในท่องเที่ยวประเภทวัดที่เหมาะสม

2.4 การสังเกตการณ์เรียนรู้การเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาและการปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาตามหลักการทางพระพุทธศาสนาของนักท่องเที่ยว

2.5 การใช้เทคนิค SWOT และเทคนิคการภาพถ่าย การจัดแผนภูมิ/แผนภาพเพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวในแต่ละภูมิภาค แนวทางการจัดสภาพการณ์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้การพัฒนาจิตใจและการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ กระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร (Documentary research) มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์โดยดำเนินการร่วมกับกระบวนการรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เพื่อศึกษาและประมวลองค์ความรู้แนวคิดทฤษฎีต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา โดยวิธีการวิเคราะห์ อันจะได้ดำเนินการกระบวนการตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ อันได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาประเด็นหลัก (Major themes) หรือแบบแผนหลัก (Major pattern) ที่พบในข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นจึงนำประเด็นหลัก (Major themes) มาพิจารณาแบ่งแยกออกเป็นประเด็นย่อย (Sub-themes) และหัวข้อย่อย (Categories) อันเป็นกระบวนการวิเคราะห์ โดยการเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ภาพรวมไปสู่การวิเคราะห์ประเด็นย่อยของกระบวนการวิเคราะห์ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 นโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นในล้านนา พบว่า

1. ภาครัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวของประเทศโดยได้กำหนดกรอบการทำงานอยู่ 3 เรื่องที่สำคัญของประเทศ คือ การกำหนดนโยบายสามพลังประชารัฐ กำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลและกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560 และเป็นไปตามกลไกของนโยบายการพัฒนาสามพลังของประชารัฐซึ่งรัฐบาลได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาโดยเน้นภาคเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ ความร่วมมือและชุมชนเข้มแข็งรัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560 ครอบคลุมระยะเวลาถึง 3 ปี ต่อเนื่องถึงปัจจุบันและกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ ดัชนีชี้วัด สอดรับกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว 3 ยุทธศาสตร์

2. นโยบายและพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐในล้านนาในภาพรวมในสามจังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงใหม่ ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 พบว่า ทั้งสามจังหวัดล้วนแต่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพัฒนาตามนโยบายภาครัฐมาตามลำดับ โดยจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวเองจากต้นทุนที่มีอยู่ของแต่ละจังหวัดในลักษณะที่แต่ละวัดดำเนินการจัดการร่วมกับพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด โยม อุปัชฌายาวัด โดยใช้งบประมาณจากการงานบุญของวัดและเงินบริจาคของนักท่องเที่ยว สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นเข้าไปสนับสนุนการให้ความรู้ด้านภาษาอังกฤษแก่แม่คหุเทศก์ อาสา โดยที่พื้นที่เป็นผู้เชื้อเชิญภาครัฐเข้าไปมีส่วนร่วม และพบว่า ภาครัฐยังมีส่วนพัฒนาในอัตราที่น้อยอยู่มาก ยังไม่ครอบคลุมที่ภาครัฐบาลได้ประกาศนโยบายด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาล ปี พ.ศ.2558 เพิ่มรายได้ให้ประเทศ กระจายรายได้สู่ท้องถิ่น พัฒนาคุณภาพคนไทย และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยวของประเทศไทยรวมทั้งกำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560

3. ในเชิงเอกสารจึงสรุปผลของนโยบายและการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาครัฐในล้านนา เป็นไปตามกลไกของนโยบายการพัฒนาสามพลังของประชารัฐซึ่งรัฐบาลได้น้อมนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาโดยเน้นภาคเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ ความร่วมมือและชุมชนเข้มแข็ง สอดรับกับนโยบายการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่ประกาศให้ปีพุทธศักราช 2558 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวจนถึง ในส่วนของยุทธศาสตร์ พบว่า รัฐบาลได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560 ครอบคลุมระยะเวลาถึง 3 ปี ในเชิงพื้นที่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดน่าน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ล้วนแต่ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวด้วยตนเองโดยความร่วมมือของพระสงฆ์- สามเณรในวัดและคณะกรรมการวัด ปู่ อาจารย์วัด ผู้รู้ในชุมชน สถานศึกษา ในส่วนของงบประมาณเป็นเงินทำบุญบริจาคของ

นักท่องเที่ยวนักและโยมที่อุปถัมภ์วัดเป็นกำลังสำคัญของวัด ภาครัฐยังไม่มียกงบประมาณสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยตรง (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.2558)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัด การส่งเสริมให้ชุมชนรู้จักคุณค่าและอนุรักษ์ทรัพยากรทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นการสร้างรายได้แก่ชุมชน และเผยแพร่คุณค่าเอกลักษณ์ของชุมชนให้ประจักษ์แก่สาธารณชนได้รับรู้และเรียนรู้ นอกจากนี้ ผลจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในลำนานาเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจ สืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้/วิถีชีวิตชุมชนดีขึ้น และเป็นการตอบสนองความต้องการชุมชนในการฟื้นฟูความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนา ศักยภาพของวัดและชุมชนในลำนานา ดังนี้

1) ทรัพยากร การพัฒนาศักยภาพของวัดและชุมชนในลำนานานั้นจะต้องมีแหล่งท่องเที่ยวต่างที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ความงดงาม/ภูมิทัศน์ การอนุรักษ์และการบริการ/ความสะดวก/ความปลอดภัย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547)

2) บริหารคน บุคลากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ประกอบด้วย บุคลากร ความรู้ จิตอาสาและระเบียบวินัย/ข้อบังคับ

3) การจัดการ เป็นการดำเนินงานหรือปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวทางที่กำหนดไว้ ในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนดำเนินไปตามแผนที่วางไว้และแนวทางที่จะไปถึงเป้าหมายได้อย่างถูกต้อง จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาศักยภาพวัดและชุมชนจะต้องมีการดำเนินตามขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ ยุทธศาสตร์การพัฒนา

4) กิจกรรมเชิงพุทธการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักทางพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมเชิงพุทธ ด้านความเชื่อดั้งเดิมที่หล่อหลอมคุณค่าทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามของวัดและชุมชน ได้แก่ ความเชื่อ วิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรม/ประเพณี กิจกรรมพุทธวิถี

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนเป็นการอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของท้องถิ่นและเผยแพร่คุณค่าของภูมิปัญญาของชุมชน โดยเริ่มจากการทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน การจัดการคนในชุมชน การบริหารจัดการ และกิจกรรมเชิงพุทธ เพื่อให้เป็นการพัฒนาศักยภาพที่ยั่งยืนและส่งเสริม สนับสนุนคุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรม จารีตประเพณี แบบแผนดั้งเดิมของชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องต่อชุมชนและนักท่องเที่ยวให้เกิดมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น(ชื่น ศรีสวัสดิ์ และคณะ. 2550)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3. เสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในลำนานา พบว่า

1. แนวคิดเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในลำนานา พบว่า วัดต่าง ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะทางประวัติศาสตร์ มีศาสนวัตถุที่โดดเด่น มีสถาปัตยกรรมที่แตกต่างจากวัดโดยทั่วไป และมียุทธศาสตร์ที่ดี วัดมีเครือข่ายภายใน คือ ประชาชนในชุมชน หน่วยงานราชการที่อยู่ใกล้วัด มีเครือข่ายภายนอก คือ หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนา สำนักงานการท่องเที่ยวประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันสอนภาษา องค์การอิสระ และประชาชนทั่วไป

2. รูปแบบเครือข่ายการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในลำนานา พบว่า วัดใช้รูปแบบเครือข่ายแบบมีส่วนร่วม เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมต่างประเภทกัน เป็นเครือข่ายที่สมาชิกต่างสาขา ต่างกิจกรรมกัน เข้ามาร่วมมือกันดำเนินกิจกรรม ร่วมมือประสานช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม อุปสรรคและปัญหาการทำงานของเครือข่ายที่พบ คือ การสนับสนุนกิจกรรมที่ไม่ต่อเนื่อง เช่น การส่งมัคคุเทศก์มาช่วยวัด แต่เมื่อโครงการสิ้นสุดลงบุคลากรที่มาช่วยจะกลับไปยังหน่วยงานจึงทำให้วัดขาดบุคลากรด้านนี้

3. วิเคราะห์แนวการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในลำนานา พบว่า ควรเสริมสร้างด้านความรู้แก่บุคลากรภายในชุมชนเพื่อรองรับกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยว การจัดสรรพื้นที่ของวัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และพัฒนาเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งด้วยกิจกรรมทางศาสนาที่หลากหลาย วัดต้องนำเอกลักษณ์อันเป็นจุดเด่นเฉพาะตน เผยแพร่สู่สาธารณชนให้เกิดการรับรู้และอยากมาท่องเที่ยว หน่วยงานภาครัฐและเอกชนต่างต้องช่วยเหลือผลักดันให้กิจกรรมสำเร็จ และควรใช้มาตรการ 3 ข้อ คือ 1) มาตรการทางกฎหมาย ต้องมีพระราชบัญญัติที่ยึดถือเป็นหลัก 2) มาตรการชุมชน จะเป็นพลังที่เกิดจากมันสมองความคิดของชุมชนทำให้เกิดความรักความหวงแหนวัดและชุมชน 3) มาตรการวิชาการ คือ เครือข่ายต่างๆ ต้องมีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนา ทั้งด้านการให้ความรู้แก่ประชาชน การสนับสนุนด้านการออกแบบเพื่อช่วยปรับภูมิทัศน์วัด ให้เครือข่ายเกิดการมีส่วนร่วม คือร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา.2548)

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 4. ความสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในลำนานา พบว่า

ความสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในลำนานานั้น เมื่อนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวนั้นมีความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและส่วนใหญ่เข้าใจถึงลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นทำให้วัตถุประสงค์หลักในการมาเที่ยวคือ เพื่อพักผ่อนนั้นทนทานการและเยี่ยมชมโบราณสถานและวัตถุ รวมถึงต้องการที่จะร่วมกิจกรรม

ทางวัฒนธรรมของจังหวัดลำนานา โดยลักษณะความสัมพันธ์ในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน จะเป็นไปในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวในการจัดการสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทั้งวัด ชุมชน ผู้ประกอบการ ภาครัฐและเอกชน ต่างมีบทบาทในการดำเนินการสำคัญต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มเครือข่ายและภาคประชาชนนั้นส่วนใหญ่แล้วต้องการที่จะสืบทอดและอนุรักษ์ วัฒนธรรมของตนเองไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่ วิถีชีวิต ไปจนถึงความรู้ของของปราชญ์ชาวบ้าน โดยประชาชนในพื้นที่ มีความสัมพันธ์ที่สนับสนุนซึ่งกันและกันและเป็นประโยชน์ซึ่งกันและกัน ทำให้ลักษณะของการท่องเที่ยวมีการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง และสามารถ สร้างความยั่งยืนในการท่องเที่ยวได้แนวทางการสร้างความสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน มีประเด็นดังนี้ การพัฒนาการเผยแพร่หลักพระพุทธศาสนาหรือหลักพุทธธรรม การพัฒนาชุดความรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นของลำนานา การจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมสำหรับบริบทสังคมในปัจจุบัน บทบาทของภาครัฐในการจัดการและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สามารถแยกประเด็นของการจัดการได้เป็น 4 ด้าน คือ ด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม การจัดการด้านกิจกรรมท่องเที่ยว การจัดการด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว และการจัดการด้านความสะอาดสบายและความปลอดภัย ซึ่งผลการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวพึงพอใจกับการจัดการ ด้านความสะอาดสบายและความปลอดภัยมากที่สุด รองลงมาคือด้านการจัดการและสิ่งแวดล้อม และการจัดการด้านกิจกรรมท่องเที่ยว การจัดการด้านคุณค่าจากการท่องเที่ยว มาเป็นอันดับต่อมาซึ่งมีค่าคะแนนเท่ากัน

ดังนั้นการจัดการนั้น คือควรปรับปรุง เรื่องโครงสร้างพื้นฐานและการเดินทาง รวมถึงจัดให้มีการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น โดยต้องมีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย บริหารจัดการอย่างเป็นระบบและภาครัฐควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนากิจการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชน ซึ่งมีกระบวนการในลักษณะการเชื่อมโยงความรู้ได้คือ แหล่งท่องเที่ยวจะต้อง เปิดโอกาสให้ประชาชนและตลอดจนภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกันในการจัดการ และจะต้องมีการวางแผนร่วมกันโดยหา จุดประสงค์ในการจัดการรวมถึงจัดลำดับความสำคัญก่อนหลังของการจัดการ โดยให้มีผู้รับผิดชอบในโครงการต่างๆซึ่งผู้รับผิดชอบควรจะประกอบด้วยตัวแสดงและหลายภาคส่วน และติดตามตรวจสอบความพึงพอใจในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดน่านร่วมกันไปด้วย

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา มีประเด็นที่สำคัญและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม พบว่า ใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ด้วยการประสานเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ภาครัฐเครือข่ายภายในชุมชน ประกอบด้วย ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ในบริเวณใกล้เคียง ได้แก่ โรงเรียน สถาบันอุดมศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคีเครือข่ายภายนอกชุมชน ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาประจำจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด กรมศิลปากร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยราชภัฏองค์การบริการส่วนจังหวัด ประชาชนในพื้นที่อื่น ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อวัดนั้นๆ เครือข่ายภาคเอกชน ได้แก่ สถาบันสอนภาษา เครือข่ายจัดตั้งอิสระ ได้แก่ เครือข่ายเมืองเก่า

2. การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนา เป็นการดำเนินงานหรือปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวทางที่กำหนดไว้ ด้วยวิธีการ 1) การวางแผน การวางนโยบายจากการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไข เพื่อพัฒนาการจัดการให้ดึงดูดความสนใจสอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม 2) เอกลักษณะและอัตลักษณ์ ศิลปะวัฒนธรรมของล้านนามีลักษณะที่โดดเด่น ทรงคุณค่าและมีเอกลักษณ์เฉพาะที่แฝงไปด้วยแนวคิดในการดำเนินชีวิตของชุมชน และเป็นมนต์เสน่ห์ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างประเทศ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาการสำรวจสภาพปัญหาที่จะนำไปสู่การหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม เพื่อวางแผนงานเป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการระหว่างวัดกับชุมชนให้เกิดศักยภาพที่ดีในการจัดการทรัพยากรคน เงิน ทรัพยากรและกระบวนการ รวมถึงการร่วมมือกับทุกภาคส่วน 4) การมีส่วนร่วมการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนต้องได้รับความร่วมมือจากหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัด 5) การประชาสัมพันธ์ การแพร่กระจายข้อมูล ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้แก่นักท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และไอทีหรืออินเทอร์เน็ต เพื่อสร้างความรู้และเข้าใจก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวและแหล่ง

3. การส่งเสริมเครือข่ายการจัดการวัดเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมให้มีการศึกษาดูงานเพื่อนำสิ่งที่เห็นควรว่าดีที่จะนำมาพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ สำหรับการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชนจะใช้แนวทางของการมีส่วนร่วม โดยรวบรวมสรรพกำลังของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้ทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเครือข่ายต้องทำงานประสานกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ต้องมีการวางแผน

เขียนเป็นแผนแม่บท มีการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้ มีการทบทวนและปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง จนกระทั่งบรรลุเป็นผลสำเร็จที่สอดคล้อง การเชื่อมโยงวัฒนธรรมล้านนาตะวันออกของเกรียงศักดิ์ พรหมณพันธ์ พบว่าแนวทางในการบริหารจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ยั่งยืนและมีความเชื่อมโยงต่อเนื่อง ซึ่งเกิดจากการตกลงร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย ผู้นำทางวัฒนธรรมในพื้นที่ศึกษา ประชาชนชาวบ้าน นักวิชาการและชุมชนท้องถิ่นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมตลอดจนสามารถใช้ดัชนีและตัวชี้วัดในการประเมินผลการจัดกิจกรรมย้อนรอยและแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

จะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดและชุมชนในล้านนาเป็นการหาแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม นิยมและคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยววัดและชุมชนให้เกิดความยั่งยืนตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยการบริหารจัดการเพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือระหว่างภายในชุมชนและองค์กรหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่มีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีผลต่อวัฒนธรรม ประเพณี ศิลปะ และส่งผลต่อวิถีชุมชน สังคม การเมือง การปกครอง เพื่อหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาและแนวทางการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับวัดและชุมชนที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดความเข้าใจและหาแนวทางการพัฒนาที่ถูกต้องและเหมาะสมและมีรูปแบบที่เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องศึกษาทัศนคติความเห็นของชุมชน นักท่องเที่ยวและผู้มาต่าง ๆ นำไปสู่พัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนล้านนา อันเป็นการดำรงไว้และสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพชนชาวล้านนาที่ได้สร้างและทำนุบำรุงความรู้ ความสามารถจนเป็นรูปแบบที่ดั่งมาทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีให้อยู่กับชุมชนต่อไป

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา พบว่า การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนาเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจ สืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้/วิถีชีวิตชุมชนดีขึ้น และเป็นการตอบสนองความต้องการชุมชนในการฟื้นฟูความรู้ด้านศิลป วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของวัดและชุมชนในล้านนา คือ 1) ทรัพยากร การพัฒนาศักยภาพของวัดและชุมชนในล้านนานั้นจะต้องมีแหล่งท่องเที่ยวต่างที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่ ประวัติศาสตร์ ความงดงาม/ภูมิทัศน์ การอนุรักษ์และการบริการ/ความสะดวก/ความปลอดภัย 2) บริหารคน บุคลากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ประกอบด้วย บุคลากร

ความรู้ จิตอาสาและระเบียบวินัย/ข้อบังคับ 3) การจัดการ เป็นการดำเนินงานหรือปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแนวทางที่กำหนดไว้ ในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนดำเนินไปตามแผนที่วางไว้และแนวทางที่จะไปถึงเป้าหมายได้อย่างถูกต้องจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาศักยภาพวัดและชุมชนจะต้องมีการดำเนินการตามขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน เอกลักษณ์และอัตลักษณ์ ยุทธศาสตร์การพัฒนา 4) กิจกรรมเชิงพุทธ การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักทางพระพุทธศาสนาผ่านกิจกรรมเชิงพุทธ ด้านความเชื่อดั้งเดิมที่หล่อหลอมคุณค่าทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามของวัดและชุมชน ได้แก่ความเชื่อวิถีชีวิตชุมชนวัฒนธรรม/ประเพณี กิจกรรมพุทธวิถี

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2558), *แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ.2558-2560*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2558.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2547), *ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547.
- ชื่น ศรีสวัสดิ์และคณะ. (2550), *การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม : กรณีศึกษาวัฒนธรรมชุมชนชาวถวายในเขตอีสานใต้และลาวใต้*. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว., 2550.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548), *อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: เพรส แอนด์ ดีไซน์,
- พระมหาสุทิตย์ อาภาโกโร, (2552), *รูปแบบการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดในกรุงเทพมหานคร* รายงานการวิจัย :สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาท่องเที่ยวไทยและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.),

